

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

לחלוק או לא לחלוק – זאת השאלה לפרשת קרח

ובקשתם גם כהונה?!"

משה מדגיש למערערים על מסירת הכהונה לאהרון, כי טענותיהם הם כלפי בחירת הקב"ה, כשמשה ואהרן כלל אינם צד בעניין (פס' יא):

"לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה', ואהרן מה הוא כי תלינו עליו?!"

כדי לאמת את הטענה כי הציווי בא מאת ה', אין אפשרות אחרת מאשר שיתקבל אות ומופת מה' שיוכיח את דברי משה. שהרי קרח מטיל כאן ספק באפשרות של ציווי ה' למשה וטוען כי בדה את הציווי מליבו. כדי להציע פתרון למחלוקת, מציע משה מבחן שיוכיח במי בחר ה' בעזרת המחנות. קרח ומאתיים וחמישים בני עדתו יקחו מחנות וקטורת, ויתנו עליהן אש, וכך יעשה גם אהרן.

5. במדבר ט"ז ז:

"והיה האיש אשר יבחר ה' - הוא הקדוש". מחלוקת נוספת, מופנית כלפי משה, על ידי דתן ואבירם.

6. במדבר ט"ז י"ד:

אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו, ותתן לנו נחלת שדה וכרם, העיני האנשים ההם תנקר?". גם כאן מדגיש משה, שלא הוא שמינה עצמו למנהיגם של ישראל, אלא הקב"ה. גם כאן מציע משה מבחן א-לוקי, שיוכיח את צדקתו.

7. במדבר ט"ז כ"ח:

"ויאמר משה: בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה, כי לא מלבי. אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם - לא ה' שלחני!

ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה - וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'!"

החולקים על מינויו של אהרן, העומדים למבחן המחנות, נשרפים באש ה':

"ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתיים איש מקריבי הקטורת"

במשנה באבות, משמשת מחלוקת קרח ועדתו דוגמה למחלוקת שלילית. לצדה מובאת דוגמה למחלוקת חיובית.

1. אבות ה', יז:

כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו מחלוקת קורח ועדתו מהווה סמל ל"מחלוקת שאינה לשם שמים" - מחלוקת הנובעת מאינטרסים אישיים, המוצגים כאידיאולוגיה. הטענה המרכזית של החולקים על משה ואהרן.

2. במדבר ט"ז ג:

"רב לכם, כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', ומדוע תתנשאו על קהל ה'" מופנית הן למשה והן לאהרון, כשמשמע מתוכה שם ישראל בהיותו עם קדוש אינו זקוק כלל למנהיג.

3. מדרש במדבר רבה (יח, ג) מתאר את שעשה קרח:

ויקח קרח מה כתיב למעלה מן הענין (במדבר טו) ועשו להם ציצית, קפץ קרח ואמר למשה טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית? א"ל חייבת בציצית. א"ל קרח טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה ארבע חוטין פוטרות אותה בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה אמר לו חייב במזוזה א"ל כל התורה כולה רע"ה פרשיות אינה פוטרת את הבית פרשה אחת שבמזוזה פוטרת את הבית אמר לו דברים אלו לא נצטוית עליהן ומלבד אתה בודאן

עם ישראל, לטענת קורח, דומה לטלית שכולה תכלת ולבית מלא ספרים, שאינם זקוקים לפרט אחד מתוכם שיהא שונה, אולם בהמשך מתברר כי לקרח ועדתו יש טענה שונה לחלוטין, הם טוענים לעצמם את הזכות לכהונה, ומערערים על החלטת מסירת הכהונה לאהרון. על כך מוכיחם משה.

4. במדבר ט"ז ט-י:

"המעט מכם כי הבדיל א-להי ישראל אתכם מעדת ישראל ... ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי אתך

ואילו המערערים על מנהיגותו של משה, נבלעים באדמה:

"וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה, ותכס עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל".

שתי הכיתות החולקות באות על עונשן, באופן שהעונש גם מוכיח את בחירתו של הקב"ה, הן במשה והן באהרן.

הרב יעקב נגן מדגיש שאף שהמילה 'מחלוקת' אינה מופיעה בפרשה ולו פעם אחת, בכל זאת הצליחו אירועי הפרשה – ובעיקר ערעור קרח ואנשיו על מנהיגות משה ואהרן – להוציא למושג הזה שם רע.

מחלוקת לשם שמים, שסופה להתקיים, אומר הרב אמיר אדרעי, (ראש אולפנת בני עקיבא צפירה), קיימת כאשר כל חלק מאותה מחלוקת מבין את מקומו ואת תפקידו ויודע לתת את החשיבות והמקום לשאר החלקים.

תופעת המחלוקת רווחת בעם ישראל. החל ממחלוקת קרח ועדתו, המשך במחלוקות ב"ש וב"ה ועד היום. בדרך כלל, תופעת המחלוקת מובילה למשברים קשים, לפילוג, ולפעמים אף לשנאה תהומית בין ציבורים שונים בישראל.

האם נכון יהיה להסיק ממעשה קרח ועדתו שיש להירתע ממחלוקות?

בדיוננו השבוע נברר, האם אכן המחלוקת היא תופעה שלילית באופן גורף או שמא יש מקום להניח, כי למחלוקות תפקיד חשוב ביצירת מציאות טובה ושלמה יותר?

ראשית יש לשאול, מהי בכלל מחלוקת ומה מהותה, ומה כוונת המשנה במילים: "סופה להתקיים"? בנוסף, מהו ההיגיון בכך, שמחלוקת שהיא אמיתית, לשם שמים, סופה להתקיים? לכאורה, אם סופה להתקיים - אין זה דבר טוב! והרי מחלוקת היא דבר רע?

גם הדוגמא שמביאה המשנה למחלוקת שאינה לשם שמים, היא לכאורה חסרה - במחלוקת לשם שמים הובאו שני נשואי המחלוקת - הלל ושמאי, כך, לכאורה, היה צריך להיות בדוגמא למחלוקת שאינה לשם שמים – מחלוקת קורח ועדתו מול משה? מדוע הצלע השנייה של המחלוקת, משה, איננה מובאת בדברי המשנה?

מה הכוונה במילים: "מחלוקת לשם שמים"?

נענה ראשית על השאלה האחרונה. כדי להבין זאת יש לפרק את המשפט למרכיביו: ונתחיל במילה: "שמים":

חז"ל מסבירים כי שמים מורכבים מהמילים אש ומים. האש והמים הינם חלקים שונים, הפוכים לחלוטין אחד מהשני, הכוחות ההופכיים והקיצוניים ביותר במציאות.

8. מסביר בעל ספר הבהיר (פסקה נט):

מאי שמים? מלמד שגיבל הקב"ה אש ומים וטפחן זה בזה ועשה מהן ראש לדבריו וכתוב "ראש דְּבַרְךָ אֶמֶת" (תהלים קיט, קס) והיינו דכתיב שמים שם מים, אש ומים. "עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְוָמִי" (איוב כה, ב) – נתן ביניהם שלום ואהבה, יתן בינינו שלום ואהבה.

אמנם, לכל הכוחות יש מקור אחד, הכולל את הכל והוא התמצית של הכל, עולם השמים. מחלוקת לשם שמים היא כאשר כל חלק במציאות ובבריאה יודע, כי מקורו ומקור כל החלקים בעולם הוא זהה. לכל חלק יש את החשיבות והמיוחדות שלו, התפקיד המיוחד לו, כאשר כל החלקים משלימים זה את זה לפאזל הכללי השלם.

9. נמשיך במילה "מחלוקת", הרב ערן טמיר כותב:

"... שורש המילה מחלוקת הוא "חלק". אופי העולם שהוא, מורכב מחלקים רבים ומגוונים, כאשר לכל חלק יש אופי ומיוחדות משלו. על כל חלק מוטל התפקיד לצאת מן הכוח אל הפועל ולממש את תפקידו. לכן, עקרונית, אין להיבהל ממחלוקת, שהרי זהו כל עניינו של עולמנו, עולם החלקים. אמנם, כל זה שייך אך ורק בתנאי אחד – שהמחלוקת היא, אכן, לשם שמים.

10. המהר"ל בבאר הגולה (באר ראשון עמוד י"ט)

מרחיב ומבאר את היסודות הבוקעים ועולים

מהסוגיה:

ואמר בעלי אסופות, פירוש כי אי אפשר שיהיה דעת החכמים על דרך אחד ואי אפשר שלא יהיה חלוק ביניהם כפי מה שהם מחולקים בשכלם. כי כל דבר ודבר אי אפשר שלא יהא בחינה יותר מאחת לדבר אחד, שאף אם הדבר טמא אי אפשר שלא יהיה לו צד בחינה אל טהרה של מה, וכן אם הדבר טהור אי אפשר שלא יהיה לו בחינה מה של טומאה. ובני אדם מחולקים בשכל ואי אפשר שיהיו כל שכלי בני אדם על דרך אחד כמו שיתבאר, ולכך כל אחד מקבל בחינה אחת כפי חלק שכלו.

אומר המהר"ל כי ריבוי הדעות אינו תקלה, המחלוקות אינן מהוות נפילה. כל דבר בעולם מורכב מצדדים שונים, שלעיתים אף הפוכים. בכל דבר טמא יש גם צד טהרה, ובכל טהור יש בחינה של טומאה. ממילא, אי אפשר שיהיו דעות החכמים זהות, ברור שיהיו מחלוקות.

כל אדם ניחן בשכל אחר, לכל חכם הראיה הייחודית לו, והוא רואה בדבר שמולו צד אחד, בחינה אחת ממה שיש בו. זה רואה את הטומאה ומטמא, וזה רואה את צד הטהרה ומטהר. הללו מטמאין והללו מטהרין.

מחלוקת לשם שמים שסופה להתקיים קיימת כשכל חלק במחלוקת מבין את מקומו ותפקידו ויודע לתת את החשיבות והמקום לשאר החלקים. יותר מכך, כל חלק בעולם חייב להבין, כי חלקו לא

לא נמנעו הם וממשיכי דרכם, מלהתחתן אחד עם השני וכן לעשות טהרות יחד. חרף המחלוקות הרבים שהיו ביניהם, ידעו ב"ש וב"ה, לתת מקום גם לדעה ההפוכה מדעתם. זאת ועוד! כשמחלוקות אלו הגיעו לעולם המעשי, ידעו הם להתגבר על המחלוקת, לנהוג בענווה גדולה ולתת מקום משמעותי גם לדעה ההפוכה. זוהי הסיבה לכך, שהמשנה מציינת את שני צדדי המחלוקת של ב"ש וב"ה ובנוסף, מציינת כי מחלוקתם היא לשם שמים.

לא פשוט להבחין בין שני סוגי המחלוקות.

12. ביטוי למורכבות האתגר מביא הרב יעקב נגן על פי פירושו של הרב עמיטל, למונח 'מחלוקת' שהיא לשם שמים סופה להתקיים':

... שכאשר יש ויכוח וכל אחד מהצדדים בטוח שכל פעולתו אך ורק 'לשם שמים', אין סיכוי שאחד מהם יוותר, וממילא 'סופה להתקיים', כלומר המחלוקת הזאת תעמוד לעד... אדם אולי יהיה מסוגל לוותר על דבר שהוא מוכן להודות שהוא צורך אישי, אבל כאשר הוא מעניק לאותו דבר אצטלה של קדושה ומתיימר לייצג את אלוהים, הוא יקדש את עקשנותו ולא יוותר ולא יתפטר.

אך לא ייתכן שהפתרון הוא לברוח מכל מחלוקת, שהרי הדיון והוויכוח הם מהאפיונים המרכזיים של זהותנו. מה יהודי יותר ומה ישראלי יותר מלדון, להתווכח ולחלוק? נכון שתכונה זו הפכה להיות מקור לאין-ספור בדיחות על בני עמנו, ולעתים היא יכולה גם למרר את החיים, אך לוותר כליל על הפן הזה שלנו פירושו לוותר על עמקות הדיון.

הגמרא בבבא מציעא (פד ע"א). מתארת שאחרי מותו של ריש לקיש חיפש החברותא שלו, רבי יוחנן, מחליף. אולם המעומדים כולם אכזבו אותו, האכזבה באה מכיוון שהם היו מביאים הוכחות וחיזוקים לכל דבריו, ואילו ריש לקיש היה חולק עליו בכל דבר, מה שאפשר לרבי יוחנן להעמיק בלימוד.

13. בבא מציעא פד ע"א:

ובסופו של דבר נח נפשיה [נחה נפשו, מת] ר' שמעון בן לקיש (ריש לקיש), והיה קא [והיה] מצטער ר' יוחנן בתריה טובא [אחריו, עליו, ביותר], על חסרונו ועל מה שגרם לו. אמרו רבנן [חכמים]: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה [מי ילך וישב את דעתו] שלא יצטער כל כך? אמרו: ניזיל [ילך] ר' אלעזר בן פדת, דמחדידן שמעתייה [שמחודדות הלכותיו] ויוכל להיות כעין תחליף לריש לקיש. אזל יתיב קמיה [הלך וישב לפניו]. כל מילתא דהיה אמר [דבר שהיה אומר] ר' יוחנן אמר ליה [היה אומר לו] ר' אלעזר: הרי תניא דמסייעא [שנוייה ברייתא שמסייעת] לך, לדבריך. אמר לו ר' יוחנן: וכי את פבר לקישא [אתה כבן לקיש], וכי ביכולתך למלא את מקומו?! בר לקישא,

יהיה שלם אלא אם כן יתן מקום לשאר החלקים המשלימים אותו, כל חלק לפי ערכו וחשיבותו. רק אז הכלל הגדול יבנה מסך כל החלקים גם יחד.

כפי שאומר הכלל בתורת הארגונים, שטבע עוד אריסטו, שהשלם הוא יותר מסך חלקיו. במקרה כזה – סוף המחלוקת להתקיים במובן החיובי, כלומר, אף חלק לא מזלזל בחלק השני, אלא כל חלק מבין את חיוניות החלק האחר וכל החלקים מבינים שרק באופן זה – יתוקן העולם.

המשנה מלמדת, כי מחלוקת שאינה לשם שמים היא מחלוקת בה צד אחד במחלוקת, בעולם החלקים, חושב שהוא הכל ואיננו נותן מקום לשאר החלקים האחרים וממילא – אין סופו להתקיים.

זו התופעה שהתרחשה במחלוקת קרח ועדתו. קורח רואה רק את חלקו, כחשוב ואיננו רואה את חשיבות ונחיצות השאר.

קרח איננו מבין, שאר החלקים משלימים את חלקו שלו ונותנים לו מקום להתקיים. קורח איננו נותן מקום למשה.

זו הסיבה שהמשנה אינה מזכירה את משה. המשנה מזכירה רק את קורח ועדתו, כדי לבטא ולהדגיש את העובדה, שמבחינת קורח ועדתו, הם לבד בעולם. דבר איננו מעניין אותם, חוץ מעצמם.

זאת בנוסף לפירוש הידוע על הביטוי קרח ועדתו, שביניהם הייתה המחלוקת. חבורת קרח הצטרפה ממניעים שונים ולכן כבר ביניהם נתגלעה מחלוקת, שהרי הם בעצמם לא נתנו מקום אחד לשני.

לעומתם, משה הוא סמל של כלל ישראל. משה מבין שיש לחבר את כל הפרטים, כל אחד ואחד מעם ישראל לכלל האומה, כדי לאחד את האומה:

"ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ".

על אף העובדה, שכל אחד ואחד מעם ישראל שונה מאחיו, באופיו, בדעותיו ובהנהגותיו, יש לדעת, כי לכל אחד יש מקום בפאזל הגדול וכל אחד מעם ישראל חייב לתת מקום ונחיצות וחשיבות לאחר כדי להבין ולדעת מהו בדיוק מקומו, יחסית לשאר

אם כן עולה כי מחלוקת לשם שמים, היא לכתחילה חיובית, כי מתוך כך, עולם החלקים מתברר כעולם אחד גדול ואחיד וכל אחד לומד מהו מקומו ותפקידו בעולם.

11. סימוכין לרעיון זה ניתן למצוא בדברי המשנה במס' יבמות פרק א' משנה ד':

"... אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירין, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי. כל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו".

מהמשנה עולה, כי על אף המחלוקות החריפות שהיו בין ב"ש לבין ב"ה בדיני אישות ובטומאות וטהרות,

כִּי הָיָה אֲמִינָא מִלְתָּא [בן לקיש, כאשר הייתי אומר דבר], הָיָה מְקַשֵּׁי [היה הוא מקשה] לִי עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע קוֹשִׁיּוֹתָא [קושיות], וּמְפָרְקִינָא לִיה [והייתי מתרץ לו] עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע פְּרוּקִי [תירוצים], וּמְמִילָא רְוּחָא שְׂמַעְתָּא [ומתוך כך היתה ההלכה מתרווחת] שבתוך המשא והמתן, הקושיות והתירוצים, היו הדברים מתבררים ומתבהרים. וְאַתָּה אֲמַרְתָּ [ואתה אומר] לִי: "תִּנְיָא דְמִסִּיעַ לְךָ" ["שנויה ברייתא המסייעת לך"], אִטּוּ לָא יִדְעָנָא דְשִׁפּוּרִי קְאָמִינָא [וכי אינני יודע שיפה אמרתי]? לֹא סִיוַע אֲנִי חֹסֵר, אֲלֵא לְהִיפֹךְ: חֹסֵרָה לִי הַבְּקוּרָתָא הַמּוֹעִילָה שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ. הָיָה קָא אֲזִיל וְקָרַע מְאִינְיָה וְקָא בְּכִי וְאָמַר [היה הולך וקורע את בגדיו ובוכה ואומר]: "הִיכָא אֲתָּה בְּרִי לְקִישָׁא, הִיכָא אֲתָּה בְּרִי לְקִישָׁא" ["היכן אתה בן לקיש, היכן אתה בן לקיש"?] וְהָיָה קָא צֹחַ [והיה צועק] כִּךְ עַד דְשִׁפּוּרִי דְעֵתִיָּה מִיָּנִיָּה [שניטלה דעתו ממנו]. בְּעוּ רַבְּנָן רַחֲמֵי עָלֵיהּ וְנַח נִפְשֵׁיהּ [בקשו חכמים רחמים עליו ונחה נפשו, נפטר], שֶׁלֹּא יִשְׂאֵר בְּמִצַּב קֶשֶׁה זֶה". רבי יוחנן לעולם לא הצליח להשלים את החלל שהותיר מותו של ריש לקיש. מרוב תסכול הוא קרע את בגדיו, בכה ולבסוף יצא מדעתו ומת המחלוקת הן מקור לתסיסה מחשבתית המביאה ליצירה ופוריות. יש להתבונן ולהעמיק במחלוקת כדי לברר מתי היא מביאה חורבן ועלינו לברוח ממנה, ומתי היא מביאה ברכה ויש לחתור אליה.

נחזור לטענות קרח. קרח ואנשיו טענו כלפי משה ואהרן (במדבר טז, ג):
'כָּל הָעֵדָה כָּלֵם קְדָשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קַהֲלֵ ה'?
לכאורה זו טענה נכבדה, חזון מרהיב של חברה שוויונית המושתתת על התפיסה שהכול קדושים, שכל אדם נברא בצלם (בראשית א, כו) ושעם ישראל כולו הוא,

14. **שמות יט, ו:**

'מִמְלַכְתָּתָּהּ הַיְהוָה וְגוֹי קְדוֹשׁ'

משה, בתגובה לטענות קרח, נופל על פניו וקורא לברר מי נבחר מאת ה'. אחר כך הוא קורא על קרח ועל חבריו תיגר ומכנה אותם רשעים וחוטאים מדוע אין קרח זוכה לתשובה עניינית יותר? בפרשת בהעלותך, כשאלדד ומידד מתנבאים, יש שראו בכך פגיעה במעמד של משה, אך לא משה.

משה נשא תפילה להעצמת הקדושה בעם, והיה שמח אילו כל העם היה בדרגת נבואה (יא, כט):
'וַיֹּאמֶר לֹא מִשָּׁה: הִמְקַנָּא אֲתָּה לִי? וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים כִּי יִתֵּן ה' אֶת רֹחוֹ עָלֵיהֶם'

משה בוחר להתעלם מטענת קרח משום שהוא הבין שקרח עצמו אינו מאמין בצדקתה ומניעיו האמתיים היו הפוכים – קרח חיפש כוח. הטענה נגד התנשאות מחפה על השאיפה להתנשא. קרח משתמש בטענה פופוליסטית כדי לגייס את העם,

כמו שביחוות החיות, ספרו המפורסם של ג'ורג' אורוול על המהפכה הקומוניסטית, החזירים מגבשים סביבם את החיות בתואנה ש'כל החיות שוות', ועם הזמן, החיות לומדות בדרך הקשה שהמשך המשפט הוא 'אך יש חיות ששוות יותר'...

העובדה שקרח מאמין ש'ישנם שווים יותר' עולה מהקשר שקרח העלה בו את טענתו.

קרח ואנשיו הם כבר אליטה בתוך העם. התורה מכנה את מאתיים וחמישים השותפים של קרח

'נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאֵי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׁם'

בעל 'מי השילוח' (במדבר טז, ג), עוקץ בדבריו את קרח על שלא התלונן על מעמדו המיוחד כלפי...

לאור כך מתבארת המשנה באבות, 'ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים' – כאשר המחלוקת אינה לשם שמים אלא נובעת ממניעים אישיים, כלומר כאשר הטיעונים הגלויים הם רק כסות לאינטרס סמוי, וגם הטוען אינו מאמין באמתותם – לא יצא מהמחלוקת מאום.

הרמב"ם קורא את 'לשם שמים' כ'דרישת האמת' (רמב"ם, פירוש למשנה אבות שם).

בהגדרת הרמב"ם יש שני אלמנטים: האמת והדרישה. ה'אמת' היא הדבר החשוב והמהותי, ולכן העיקר הוא הטענה עצמה ולא המניעים שבבסיסה, ואילו ה'דרישה' (בקשה) היא חיפוש.

כשכל אחד בטוח שהאמת אצלו וכל שעליו לעשות הוא לשכנע את חברו להצטרף אליו, יהיה דו-שיח של חירשים. במחלוקת כזאת אין תועלת, ולהפך, היא מעמיקה את העימות. אולם כשאדם רואה את עצמו בתהליך של חיפוש ופתוח לשמוע את הזולת ולהקשיב לו, המחלוקת היא בסיס לצמיחה.

כמובן, שאין לצפות שבמהלך הוויכוח יוותר האדם על עמדות היסוד שלו, אלא שייצור פתיחות שתאפשר לו להעמיק את תפיסתו ולהעשירה מתוך המפגש עם נקודת מבט אחרת.

האב-טיפוס למחלוקת חיובית שהמשנה באבות מציגה היא מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הגמרא בעירובין מסבירה מדוע נפסקה הלכה כבית הלל.

15. **עירובין י"ג ע"ב:**

"א"ר אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית-שמאי ובית-הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: 'אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית-הלל'. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן? מפני שנחמין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי ב"ש, ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן ... ללמדך, שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו; כל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו; וכל הדוחק את השעה

שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה שעה עומדת לו.

מי שמייחס חשיבות לדעות האחרות סופו שדעתו תתקבל. בית הלל, גם בתום הוויכוח עם בית שמאי, ראו לנכון ללמד את תלמידיהם את דברי בית שמאי. אילו הייתה הלכה כבית שמאי, לעולם לא היינו יודעים מה הייתה שיטת בית הלל...

בסוגיית תנורו של עכנאי, מכריעה הבת קול שהלכה כרבי אליעזר, ההפך ממחלוקת ב"ה ובית שמאי שם מכריעה הבת-הקול, "אלו ואלו דברי אלקים חיים הן".

טעמים רבים נאמרו מדוע במחלוקת ב"ש וב"ה סמכו על הבת קול ואילו במחלוקת רבי אליעזר וחכמים לא סמכו.

אחד הטעמים הוא, שיש הבדל במה שבאה הבת קול להודיע - במקום שבאה לחלוק על דברי תורה, כמעשה של רבי אליעזר, שמדין תורה "יחיד ורבים - הלכה כרבים" והבת קול פסקה הלכה כיחיד, בזה "אין משגיחין בבית קול", אבל כשהבת קול באה להכריע במקום שאנו מסופקים, כמעשה המחלוקת של בית שמאי ובית הלל, שמחד גיסא בית הלל היו רבים מבית שמאי, ומאידך גיסא בית שמאי היו חריפים יותר, בזה סומכים על בת קול, שכן אין הבת קול באה לחלוק על דברי תורה.

ההבדלים קשורים לתפיסה העקרונית של כל עניין המחלוקת: מבחינה אלקית יש אמת מוחלטת, והמחלוקת היא רק תוצאה של קוצר השגתינו ודעתנו. אילו זכינו והיינו מסוגלים לשמוע את דבר ה' בטהרתו, לא היו מחלוקות.

16. המקור המפורסם לכך הוא התוספתא בסנהדרין פרק ז:

"משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן הרבו מחלוקות בישראל, ונעשו שתי תורות". המחלוקות קשורות בנפילה, בקטנות האדם ומוגבלותו.

אך אם "אלו ואלו דברי אלקים חיים", אם אכן שני הצדדים שואבים ממקור גדול, המתבקש הוא שמי שיעשה כך יצא ומי שיעשה כך יצא, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד?!

איך אפשר לומר שהדעות שוות ולפסוק כצד אחד? זה ממש תרתי דסתרי!

יש א"כ "הפתעה" כפולה בהכרעת הגמ': היא משאירה במקומה גם את עצם מחלוקת ב"ה וב"ש (אלו ואלו), וגם את המחלוקת אם בכלל ראוי להכריע. הגמרא אכן תמיהה ושואלת:

וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, מפני מה זכו בית-הלל לקבוע הלכה כמותן?

הגמרא מסבירה -

מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין את דבריהן ודברי בית-שמאי, ולא עוד אלא שמקדימים דברי בית-שמאי לדבריהן...

הסיבה שמובאת בתלמוד נראית מוזרה.

השיקול היחיד לקביעת ההלכה צריך להיות האמת: מה פתאום נותנים 'פרסי' לבית-הלל וקובעים הלכה כמותם האם רק בגלל שהם יותר ענווים ונחמדים?

על פניו נראה - שאין כוונת הגמרא לומר שהלכה כבית-הלל מפני שדבריהם מכוונים יותר לאמת. ביחוד שאך לפני רגע נאמר שאמיתת דבריהם כאמיתת דברי בית-שמאי, כלומר, שאין בדבריהם אמת גדולה יותר מזו שבדברי בית-שמאי.

אך אם כך, מדוע נפסקה הלכה כמותן? איך יתכן ששיקול שאינו ענייני לשאלה היכן מצוייה האמת יכריע כצד אחד?

נראה שלכיוון זה צריך לומר שהכרעת בת-הקול באמת נובעת מאילוץ: מצד האמת, דברי בית-שמאי ודברי בית-הלל שווים באמיתתם, אך החיים בעולם הזה דורשים הכרעה - לא ניתן לומר על דבר אחד שהוא גם אסור וגם מותר - צריך לדעת מה לעשות, כיצד לנהוג. האילוץ הזה הוא שמכריח את בת-הקול להכריע את המחלוקת מתוך שיקול שאינו ענייני לאמת - והלכה כבית-הלל מפני שנוחין הם ועלובין הם ושונים דברי בית-שמאי; הלכה כבית-הלל מפני שהתנהגותם משקפת מוסר גבוה, מפני שהם מנהלים מחלוקות בצורה ראויה יותר מבית-שמאי. לפי זה, בת-הקול קובעת - אין הכרעה - אלו ואלו דברי אלקים.

בכל זאת, חייבים להכריע לצורך קיום העולם וזו הכרעה מאילוץ ולא אמת, השיקול אינו ענייני לאמת.

אולם, אפשר להבין את הסבר הגמרא אחרת:

תיאור בית-הלל כנוחין ועלובין, ושונין דבריהם ודברי בית-שמאי, ומקדימין דברי בית-שמאי לדבריהם, אינו מתאר רק עמדה מוסרית ראויה. בית הלל לא שנו את דברי בית-שמאי רק מתוך נימוס ונחמדות, ובלבם סברו שאלו דברי שטות והבל. בית-הלל שנו דבריהם ודברי בית-שמאי בדיוק מתוך התפיסה שאלו ואלו דברי אלקים חיים. הם הקדימו דברי בית-שמאי לדבריהם מפני שבאמת ראו בהם עומק ואמת.

נחותם ועליבותם הן תכונות מוסריות המשקפות גישה שונה למחלוקת, ואולי אף הן שמנביעות את הגישה הזו - גישה הרואה בצד השני, החולק, אמת אלקית חיה.

דווקא במקום ענוותנותם, שם אתה מוצא גדולתם, שם אתה מוצא רחבותם, את יכולתם לכלול יותר תפיסות, לראות יותר צדדים, לא להצטמצם בצד אחד מסוים ומוגדר.

המחלוקת בין בית-שמאי לבית-הלל שיקפה בעצם גם דיון על הבנת מהותה של מחלוקת.

בית-שמאי לא היו שונים את דברי החולקים עליהם, נצמדו לעמדתם עד כדי כך שלא יכלו לראות את האמת שבצד השני.

בית-הלל שנוחין ועלובין היו, שנו דבריהם ודברי בית-שמאי; ראו את האמת שבדבריהם. שלוש שנים נחלקו כך עד שיצאה בת-קול ואמרה - אלו ואלו דברי אלקים חיים והלכה כבית-הלל שישמו את העקרון הזה, שחיו על-פיו. הלכה כמי שקיבל את ההכרעה שאלו ואלו דברי אלקים חיים, ועמדתו כוללת כנראה בתוכה גם את ההתחשבות בכלל הדעות.

בהמשך הגמרא מובא שהעובדה שנפסקה הלכה כבית-הלל מלמדת :

שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו...

אפשר לכאורה להבין שמדובר בשכר - מי שהליכותיו והנהגותיו מוסריות, והוא עניו ושפל בעיניו, הקב"ה מגביהו.

אך ההגבהה של בית-הלל כלל אינה שכר, שאין זה שכר לעניו שיגביהוהו. הגבהת בית-הלל היא תוצאה ישירה ופשוטה של רוחם השפלה - כל המשפיל עצמו, מצליח באמת להפגש עם מכלול רחב יותר; לפגוש את ה' באופן מלא יותר; להיות בעל ראייה יותר אמיתית.

נמצאת אומר - עמדתם הברורה של בית-הלל להלכה, לא מנעה מהם את היכולת לשנות גם את דברי הצד השני, לראות גם את האמת האלקית שבדבריו. רחבותם וכולליותם לא טשטשה את עמדתם הברורה.

חז"ל מלמדים "הלכות של תורה שבעל פה אינן בטלין לעולם", אולם בכל אופן יחולו בהלכות מספר שינויים שהבולט בהם הוא עיקרון הפסיקה במחלוקת שבין בית שמאי לבית הלל.

כיום ברוב המקרים הלכה כבית הלל, שהיו רבים במספר מבית שמאי.

אבל לעתיד לבוא ישתנו פני הדברים וכל חכמי ישראל יסכימו עם בית שמאי. מדוע?

17. המקור לקביעת ההלכה לעתיד לבוא כב"ש הוא בכתבי האר"י המצוטט בספר מובא לחכמת

הקבלה (חלק א שער ג פרק א) ז"ל:

"וכמו"כ נודע כי ב"ה וב"ש שרשם חסד וגבורה, וכעת הלכה כב"ה, אבל לעתיד כב"ש, כמו שכתב האר"י הק' ז"ל. ואולי מטעם זה שונים בש"ס קודם כל דברי ב"ש ואח"כ דברי ב"ה":

18. מקשר זאת בעל ה"שפת אמת" לבריאתו של עולם (קרח תרמ"ז):

וביארנו בגמ' במחלוקת שמאי והלל מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים למה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם שנוחין ועלובין היו ע"ש בעירובין. והענין הוא עפ"י מ"ש במ"א דכתבו חז"ל שעלה במחשבה לברוא במדה"ד וראה שאין עולם מתקיים ושיתף מדה"ר. ובארנו כי לא הי' שינוי ח"ו רק שכן הי' הבריאה

שיהי' בכל דבר תחילתו סדר הדין ובגמר ישתתף מדת הרחמים. ופי' אלו ואלו דברי אלקים חיים שב' הדיעות מתקיימים בשמים רק בעוה"ז הלכה כב"ה. ובשם האר"י ז"ל איתא סופה להתקיים כי לעתיד יהי' הלכה כב"ש".

19. וכן מובא בספר ערבי נחל:

"וידוע שבכל מקום מחלוקת בית שמאי ובית הלל בית שמאי מחמירין ובית הלל מקילין, כי מדת בית שמאי הגבורות הקדושים ומדת בית הלל רחמים, וכמשרז"ל (שבת ל ע"ב) לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ולא קפדן כשמאי, ואמנם מדרגות בית שמאי גדול יותר, וכמשרז"ל יבמות י"ד. שאני בית שמאי דמחזדי טפי כמ"ש כ"ז בכתבים, ולכן לעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי, ומובן זאת היטב עם האמור, כי הבית שמאי מדרגתו יותר והמציאו ההנהגה תמיד מבריאה עצמה בלי מסך היצירה כמו שעלה תחלה במחשבה לברוא במדת הדין ושם הדקדוק מצוי ולכן לעולם מחמירין, משא"כ מדת בית הלל ההנהגה ע"י מסך היצירה שהקדים מדת הרחמים ולכן מקילין, ועכשיו הלכה כב"ה כי הנהגות רוב העולם ע"י היצירה, ולעתיד שיתוקן העולם ויהיה כמו שעלה במחשבה אז יהיה הלכה כבית שמאי"

20. מסביר רבי אלחנן וסרמן :

"בית שמאי מחזדי טפי (יותר חדי מחשבה) והאמת כדבריהם. אלא, שבזמן הזה אין אנו יכולים לירד לסוף דעתם...אבל לעתיד לבוא, כאשר יקויים" ומלאה הארץ דעה" יתברר שהאמת כבית שמאי ולכן ההלכה תהיה כמותם".

אם כן, המחלוקת - עיוות או תופעה רצויה?

הנאמר ביחס למחלוקות שמאי והלל מאפיין במידה רבה את תחום לימוד התורה בכלל. ספרות ההלכה - המשנה והתלמוד - בנויות על מחלוקות, והלומד מעמיק בכל הדעות, ולא רק בדעה שהתקבלה. פעמים רבות, דעה שנדחתה בהקשר אחד מצליחה להשפיע בעיצוב ההלכה בהקשר אחר, ואפשר לדרוש 'הלכה' - אותיות 'הכלה'.

במובן זה אפשר להבין איך מסכתות רבות של התלמוד, שכל כולן גדושות מחלוקות, מסיימות באמרה 'יתלמד חכמים מרבים שלום בעולם' נראה שהספרות התלמודית, שתוכנה מחלוקת וצורת הלימוד שלה היא בדרך כלל בחברותא, מסגרת המזמינה דיון וויכוח - לא צלחה למרות המחלוקת, אלא בזכותה דווקא. שהרי כל חלק בעולם חייב להבין, כי חלקו לא יהיה שלם אלא אם כן יתן מקום לשאר החלקים המשלימים אותו.